

A szakkatalogus áll 113 kötetből és 48 czédulatokból. Az általános czédula-katalogus 169 tokban van elhelyezve.

A könyvtár gyarapodása, a járulék-napló kimutatása szerint, a következő : Vétel útján 471 mű 934 kötetben, 656 füzetben és 9 kötet kézirat. Köteles példányként 283 nyomda 8577 művet 1783 kötetben, 7142 füzetben, 310 zeneművet 13 kötetben és 381 füzetben, továbbá 138 lapra terjedő térképet küldött be. 216 akadémiától és tudományos társulattól 867 művet 558 kötetben és 770 füzetben, továbbá 1 térképet kapott a könyvtár. Magánosoktól ajándékképen 206 mű 83 kötetben, 147 füzetben érkezett a könyvtárba. Az Akadémia saját kiadványaiból 31 művel 38 kötetben, 35 füzetben szaporodott a könyvtár.

A könyvtár olvasótermében a lefolyt évben 6543 olvasó 8891 művet használt, míg házi használatra 146 kölcsönöző 693 művet vett ki.

Az Akadémia *Goethe*-gyűjteménye is szaporodott vásárlás és ajándékozás útján. A könyvgyűjtemény mintegy 25 kötettel gyarapodott. A gyűjteményt az elmúlt évben is számosan látogatták. Számuk körülbelül 300-ra ment, a kik közül többen használták is a könyvtárt. A használt munkák száma mintegy 180-ra tehető.

A kéziratárban a *M. Irod. Levelezés* című VIII-ik szak rendezése folytatódott. 130 kötetben elhelyezett 396 kéziratról, 19,136 levélről és 259 oklevélről 3192 czédula készült. Így a tavaly kimutatottakkal együtt e szak katalógusa 5338 czéduládól áll, a mely 170 kötetben elhelyezett 684 kéziratról, 25,534 levélről és 259 oklevélről nyújt felvilágosítást. A levelek és kéziratok nagyrészből új palliumokat kaptak és az egyes köteteken belül úgy csoportosították, hogy könnyebben fellelhetők legyenek. Így pl. az oklevelek mindegyike külön palliumot kapott és ezek chronologiai sorrendbe tétettek. Az irodalmi levelek közül az ugyanattól a levélírótól ugyanahhoz az egyénhez intézettek közös palliumot kaptak, a melyen belül chronologiai egymásutánban vannak, míg a paliumok a egyes kötetekben az írók és a címzettek nevei szerint betűrendben vannak elhelyezve. *Kégl* Sándor úr, a M. Tud. Akadémia levelező tagja, szíves volt a keleti (ú. m. perzsa, arab és török) kéziratokról részletes czédulakatalogus elkészítését magára vállalni s már eddig is 45 perzsa, 42 arab és 58 török kézirattal készült el. Rendezés alá került *Lindner* Ernő gyűjteménye és az újabb szerzemények is.

## AZ ERDÉLYI NEMZETI MUZEUM KÖNYVTÁRA 1906-BAN.

Dr. *Erdélyi* Pál 1906. évi jelentéséből a következőkben mutatjuk be az Erdélyi Múzeum Egyesület könyvtára mult évi működésének képét :

Tisztelt Közgyűlés! Alant következő kimutatásaim a lefolyt 1906. év munkájáról és eredményeiről szólnak s ez a jelentésem a fölhajnalló 1907 év elején megy a t. Közgyűlés elé. A szándékosan kiemelt évszámok mögött könyvtárunk történetében nagyon emlékezetes események félszázados fordulója

rejtezik. Könyvtárunk és múzeumunk megalapítása gróf *Kemény* József (1855 szeptember 12-ikén bekövetkezett) halálához és végső akaratához fűződik.

Az 1843/4 erdélyi országgyűlési határozattal fölállítandó Erdélyi Múzeum mindaddig csak a legjobbak akarátában s az álmadozók reménységében valósult meg, míg gr. *Kemény* József végrendeletében az alkotandó Erdélyi Múzeumnak nem hagyta könyvtárát, nagyértékű kézirat- és oklevélgyűjteményét s egyéb becses múzeumi tárgyait. Az Erdélyi Múzeumot tehát az a kivételes szerencse érte, mint a British Museumot, hogy már akkor gondoskodtak róla, mikor még föl sem állították. A nemes gróf akarata állította sorompóba *Mikó* Imre grófit és társait, kiknek törhetetlen kitartással, nemes áldozatkészséggel, bölcs előrelátással és a jobb jövő reményével sikerült a mai nagyszerű intézményt megalapítani, fennállítását és jövőendő fejlődését biztosítani, számára a haladás útját kijelölni és eléje a nemzeti műveltség szolgálatára messzetekintő czélokot tűzni ki.

S a Múzeum megalapítása után *Mikó* gróf vezetésével meginduló nemzeti munka, néhány év alatt a haladásnak kétségbevonhatatlan eredményeire támaszkodhatott. Az erdélyi egyetemet ezek az eredmények szereztek meg Kolozsvárnak s tőle *Mikó* a Múzeum fölvirágzását várta. Szomorú tapasztalásai voltak arra, hogy az erdélyi társadalom erejére és kitartó munkájára nem támaszkodhatik, biztosítani kívánta a magyar állam segélyével. *Mikó* sejtelve lassan-lassan igazolódni látszott, a múzeumi gondolatot egyideig még az egyetem sem tudta szélesebb körben fenntartani, annál kevésbbé tudott annak fényt kölcsönözni. A mi fény mégis derengett, nem a gyűjteményekből, hanem a szakosztályi térre terelt akadémiai törekvésekből fakadt.

E sanyarúságokból fakadt viszont a haladásnak az a vágya, mely egyesületünk életének utolsó lusztrumát igazgatta. Ez vitt a gyűjtemények fölkarolására és arra, hogy a szakosztályi működés a gyűjteményekkel kapcsolatosan az egyesületnek eredeti rendeltetésére szolgáljon s a múzeumi eszmét a nagy közönség s Erdély fölkarolja. Ennek eredményeiként alapszabályaink módosítása, közönségünknek gondozó szeretete, tudományos szerveink összehangzó munkája mutatkoznak. E mozgalomban a gyűjtemények munkája járt elől. Évi jelentéseik fokozatos és egyre gazdagabb eredményekről számoltak be. Mikor pedig tudományos igényök és értékek felől az állam meggyőződést szerzett: egyfelől az engedélyezett állami segély által, másfelől a gyűjtemények anyagának elhelyezésére irányuló gondja által, azokat a haladásnak gyorsabb tempójára képesítette s jövőendő elhelyezésük felül megnyugtatta. Mindez nemcsak a fejlődés jele, hanem jele egyben a haladásnak, mert míg a fejlődés az egyes intézeteket, a haladás az egész múzeumi ügyet illeti.

Milyen igaz áhitattal újítjuk meg gróf *Kemény* József emlékét mai közgyűlésünkön, ha arra gondolunk, hol állunk ma s hol állott erdélyi honismeretünk és könyvtárunk most félszázadja? Ama rajongó eszményből, mely a haldokló *Keményt* végső akarata fogalmazásában s az élő *Mikót* ez eszmény megvalósításában vezette, élő valóság lett: az Erdélyi Nemzeti Múzeum. S e múzeum könyvtára a félszázados fordulót azzal ünnepli, hogy egy esztendei gyarapodásának adatait az alapul letett gyűjtemények adatai

mellé helyezi. Gróf *Kemény* József hagyatékának nem értékével, nem jelentőségével, hanem csupán számszerű adataival kell a mi kimutatásainkat egybevetni. Gróf *Kemény* hagyatéka 5221 kötet könyvön és kézíraton kívül mintegy 20.000 drb irományból állott, könyvtárunk pedig 1906-ban 6587 műnek 10.420 kötetét, 27.127 drb nyomtatványt (30375 drbot); 219 kötet kézíratot, 7053 oklevelet mutathat föl a mintegy 50.000 drb irományt magában foglaló két családi (a *Teleki-* és *Toldalagi-*) levéltár anyagán kívül.<sup>1</sup>

<sup>1</sup> Ezekkel együtt az Erdélyi Nemzeti Múzeumban elhelyezett családi levéltárak száma immár 25-re emelkedett; úgymint:

*Nagyobb családi levéltárak.*

- Altorjai br. Apor-család levéltára.* Br. *Apor* Gáborné letéte; 1903. (*Apor* Péter és utódai levelezése s az *Apor* Péter szereplésére vonatkozó iratok.)
- Losonczy gróf Bánffy-család levéltára.* Gróf *Bánffy* György m. kir főajtónálló mester ajándéka; 1903.
- Galánthai gróf Eszterházi-család cseszneki ágának levéltára.* Gróf *Eszterházi* János letéte; 1883.
- Gróf Gyulai-Kuun-család levéltára.* Osdolai dr. gr. *Kuun* Géza ajándéka; 1905. (Néhai gr. *Gyulay* Lajos és *Kuun* Géza együttes családi levelei.)
- Branyicskai br. Jósika-család magyarfenesi levéltára.* Br. *Jósika* Gyula és testvérei ajándéka; 1902.
- Magyargyerőmonostori báró Kemény Pál családi levéltára.* Br. *Kemény* Pál letéte 1903.
- Szárhegyi gróf Lázár-család medgyesfalvi levéltára.* Özv. gr. *Lázár* Mórné, *Barcsay* Polixéna letéte; 1903. (Nagy részben a killyéni *Székely-család* leveleivel.)
- Tartsafalvi Pálffi-család levéltára.* *Pálffi* György letéte; 1906.
- Csúszsentedmókosi Sándor-család levéltára.* Tartsafalvi *Pálffi* Mihály és *Szenkovits* Gyula ajándéka; 1904.
- Pókai Sárosi-család levéltára.* *Szenkovits* Antal, *Pálffi* Mihály, *Nagy* Margit ajándéka (1904) és új. *Biás* István pótlása; 1906.
- Széki gróf Teleki László* (a gyömrői) levéltára; 1906.
- Nagyercsei gróf Toldalagi-család koronkai levéltára.* Gr. *Toldalagi* László letéte; 1906.
- Hadadi báró Wesselényi-család levéltára.* Báró *Wesselényi* Miklós letéte; 1896
- Kisebb családi levéltárak és lev-lesládák.*
- A nyárádszentimrei *Balogh-család* levelei. 1903.
- Az albisi *Barthos-család* levelesládája. 1903.
- A malomfalvi *Benedek-család* leveles tarisznyája. *Benedek* Elek ajándéka; 1903.
- A nagykedei *Fekete-család* levelei. 1902.
- A vajai *Harkó-család* levelei. *Pálffi* Mihály ajándéka; 1906.
- A sárosmagyarberkeszi *Katona-család* levéltárának maradványai. Báró *Győrffy* Gézáné adománya; 1905.
- A kéri és pókfalvi *Kathonay-család* levelesládája. *Kathonay* Domokos ajándéka; 1904.
- Báró Kemény Györgyné*, szül. br. *Kemény* Anna levelesládája. Kolozs megye letéte; 1903.
- A mezőbándi *Kovács-család* levelesládája. *Szász* Ferencz letéte; 1905.
- Az egri *Kovács-család* levelei; 1905.
- A benzédi *Pap-család* levelei. *Pap* Domokos letéte; 1903.
- Tartsafalvi *Pálffi* Sándor és Zsigmond levelei; 1903.
- A levéltár egyéb csoportjai:*
- Gróf Kemény József gyűjteménye.* Gr. *Kemény* József végrendeleti hagyatéka; 1855.

Ennek a gazdag aratásnak titka jó közönségünk áldozatkészségén és hazafias lemondásán kívül a sajtóügyi köteles példányok beszolgáltatásában és az állami segélyben rejlik. Az állami segély jelentőségét gyűjteményeink szempontjából alig lehet kellőleg méltatni, mert a magunk erejére támaszkodva, meg sem tudnánk állani. Igaz, hogy e segély összege még mindig nem futja igényeinket, de ez nem azt jelenti, hogy értékét el ne ismerjük. A köteles példányok beszállítása az elmúlt évben is pontosan megtörtént s bár annak költségei a könyvtári javadalmat terhelik: azok busásan megtérülnek. Gyűjteményeink gyarapítására 2207 korona 19 fillért s mivel költözés előtt állunk, különös gondot fordítván a java részében kötetlen anyag konzerválására: kötetítésre 3663 korona 82 fillért költöttünk. Ez a két tétel mutatja, mit jelent nekünk az állami segély. Valóban a nélkül még a közönség pártolásában sem találhatnánk kárpótlást, noha az például az idén is gazdagon nyilatkozott.

A már említett levéltárak a köztörténeti, de főként művelődéstörténeti anyagoknak nagy bőségével rendelkeznek. A *Teleki* levéltár misszilisekben való gazdagsága egyenesen meglepő. XVIII. századunk története e nélkül megírhatatlan. Körülbelül 25.000 drb levélből áll a levéltár e része s ebben az udvari cigánytól föl a legmagasabb méltóságokig, Erdélynek minden rendű és rangú embere képviselve van. Ezenfelül birtokügyi és gazdaság-történeti anyaga érdemel különös említést. A gróf *Toldalagi*-levéltár anyaga viszont az utóbbiakban gazdagabb s köztörténeti anyaga és misszilis gyűjteménye is fontos. Az erdélyi nagy családi levéltárak közül már csak kevés van az elkallódásnak kitéve. Azonban bizton remélem, hogy az új épület megnyitásával azoknak tulajdonosai is sietni fognak gyűjteményük sorsát biztosítani. Mert hiszen igaz, hogy első sorban az Erdélyi Nemzeti Múzeumnak érdeke, hogy ezeket a magánkézben levő, bizonytalanságnak kitett levéltárakat az erdélyi mult ismerete számára megmentse, de a történelmi családok érdeke nem kisebb abban, hogy elődeik történeti jelentőségét könyvtárunk az idők végéig hirdesse és igazolja. Nem szabad elfeledni azt sem, hogy e levéltárak, a milyen méltón szolgálják a családok hagyományait, éppen olyan felelősséggel is terhelik kezelőiket. A felelősség még nagyobb, ha arra gondolunk, hogy e kiemelkedő családok multja egyben a nemzeti multnak is alkotó része.

Kézirattárunk gyarapodásának legjelentékenyebb anyagát *Kuun Géza* gróf kéziratai teszik. Csak saját jegyzetei, vázlatai, fogalmazványai és sajtó alá adott kéziratai 46 kötetre rúgnak s jóval több ennél, mi gyűjteményeiből hozzánk került. Csak a legbecsesebbeket említve, innen kaptuk *Suri Orvos* Mihálynak 1602-ben sajtó alá készült, de meg nem jelenhetett eredeti művét (Katholikus Református); két XVII. századi *Schürmer*-emlékkönyvet, *Döbrentei* Gábornak 2 kötet naplóját és *Somogyi* Antalnak emlékiratszerű leveleit. *Tóth*

*Gróf Kemény Sámuel gyűjteménye.* Gr. Kemény Sámuel adománya; 1857.

*Mike Sándor gyűjteménye.* Mike Sándor ajándéka; 1857.

*Oklevelek törzsgyűjteménye.* Vegyes adományok és szerzemények.

*Oklevél másolatok és kivonatok.*

*Czímeres levelek. — Czehíratok.*

*Nyomtatott oklevelek.* 1711-től napjainkig.

Zsigmond úr *Halmágyi* István eredeti naplójának két kötetét ajándékozta, mivel *Halmágyira* vonatkozó emlékeinket jelentékenyen gazdagította. A letétbe jutott gróf *Teleki* László (a gyömrői), gr. *Toldalagi* és tartsafalvi *Pálffi*-levéltárak igen szép kéziratos anyaga, valamint a *marosvásárhelyi régi szabó-czék* levelesládája csak ezután kerül feldolgozás alá.

Vétel útján megszereztük *Petőfi* Sándor költeményeinek hajdan nagy port felvert, de apokrifusnak bizonyult kis stenogramm-kötetét; a tudós *Szathmári Pap* Mihály kolozsvári tanár 1760—1810 közötti följegyzéseit; *Benkő* József „Collectuaria ad res Transsylvanicas facientia” cz. gyűjteményének 16-ik negyedréti kötetét. A megszerzés öröme a veszteségnek azzal a tudatával együtt lett a miénk, hogy míg eddig *Benkő* e gyűjteményét irodalmunk mindössze két 8-r. kötetnek ismerte: most bebizonyult, hogy csak 4-r. kötet és legalább 15 vezett el belőle. Aligha nem ugyane gyűjtemény folió-köteteihez tartozhatott valaha az a kolligátum is, melyben *Szalárdi* János tulajdonát képezett artikulusokkal együtt több XVII—XVIII. századi történelmi érdekű kézirat van egybekötve.

Végere czéhemlékeink kéziratári része szintén vétel útján a *szamosújvári szabó-társaság* XIX. századi jegyzőkönyvével és a *marosvásárhelyi borbély- és sebész-czéh* XIX. századi artikulusaival és jegyzőkönyvével gyarapodott.

Ajándékaink gazdag sorozatából még csak egyre térek ki. Gróf *Teleki* László Gyula könyvtárunknak ajándékozta amaz énekes gyűjteményt, mely a XVII. század ismeretlen lírikusának, *Barakonyi* Ferencnek, pompás költeményeit tartalmazza. *Barakonyi* Ferenc felesége révén *Balassával* van rokoni viszonyban, de ennél sokkal közelebbi rokonságban áll költészetében. *Balassa* lirája két századon keresztül zeng s követőjévé igézi nemcsak a tanítványt, *Rímait*, hanem az ismeretlen költők nagy számát, kik közül *Barakonyiban* egyet névszerint és költészetében is leleplezhetünk.

Az esztendő munkájának rövid ismertetéséhez tartozik beszámolni arról, hogy egy eladásra szánt főúri könyvtárt megvettünk, egy másikat meg akartunk venni; meg akartuk vásárolni egy elhunyt ref. lelkésznek gondosan gyűjtött könyvtárát is. Hogy ez a két könyvtár kisiklott kezünkől, nem sajnáljuk túlságosan, mert az utóbbinak értékes darabjait a Magyar Tudományos Akadémia vette meg, az előbbi, ha elkelt is, sem könyvészeti, sem művelődéstörténeti veszteséget nem jelent ránk nézve. Ide tartozik annak megemlítése is, hogy mostani helyiségünk anyagának jelentékeny részét kénytelenek voltunk bérelt raktárunkba szállítani át, továbbá, hogy ott soron kívül felállítottuk a *Teleki- és Toldalagi*-levéltárakat.

Külön említem föl, hogy az év folyamán sikerült fölláztatni duplumgyűjteményünket is. Sajnos, azt nem jelenthetem, hogy annak katalógusát is kiadtuk. Ez a föladat, úgy látszik, erre az esztendőre marad.

Ez évre esik gyászjelentéseink rendezése, a nyomdai köteles példányok anyagának s a *Kuun* Géza gróf könyvtára egy részének földolgozása. Kézirataink közül az új szerzeményeket kezdtük földolgozni s fölláztatott *Kuun* Géza gróf levelezését.

Levéltárunkban a limbusok folytatólagos átvizsgálása és föllállítása mellett az új anyag került munka alá. E munkát két főirányban végezzük ; feldolgozunk *minden* 1541-ig, tehát Erdélyország kialakulásáig, terjedő oklevelet, tekintet nélkül tartalmára ; másodsor pedig rendezzük és feldolgozzuk az 1690-ben önállóságát veszített erdélyi fejedelemség 150 évéből való fejedelmi leveleket s ebből a korszakból kiválogatott fontosabb köztörténeti, vallásügyi, gazdasági és művelődéstörténeti iratokat.

1541-ig teljesen feldolgoztatott immár gróf *Kemény József* gyűjteménye *Mike Sándor* gyűjteménye, a gróf *Bánffy*-család, a gróf *Esterházi*-család cseszneki anyaga, a báró *Wesselényi*-család levéltára, továbbá a levéltár folyton gyarapodó u. n. *Törzsgyűjteménye*, és munkában van a gr. *Gyulai-Kuun*-család levéltárának gazdag anyaga. Párhuzamosan halad ezzel az 1541 utáni korszak anyagának feldolgozása, úgy a Törzsgyűjteményben, mint a családi levéltárakban, míg a feldolgozásra és czédulázásra nem eléggé fontos iratok — az egyes gyűjteményeken belül — időrendi limbus-csomagokba tételnek.

Felállítottuk az u. n. *Nyomtatott oklevelek* csoportját, mely az 1711-től napjainkig nyomtatásban szétküldött kormányrendeleteket, hatósági felhívásokat és rokontermészetű hivatalos iratokat tartalmazza, immár 100 dobozban s folyton bővül egy beosztásra váró második nagy gyűjteményünk anyagából.

Tíz kötetbe kötetve rendeztük *Mike Sándor Erdélyi Nemzetiségek* című kézirati gyűjteményét ; ebből a gróf *Kemény József* sajátkezű feljegyzéseit kiszedegettük, hogy a gróf hagyatékába kerüljenek újra vissza, melyhez eredetileg is tartoztak.

### Az Erdélyi Nemzeti Múzeum könyvtára 1906-ik évi jövedelmei és azok felhasználása.

#### A) Bevételek.

1. Készpénz 1905 december 31-én .....	753 kor. 19 fill.
2. Rendes javadalom .....	3120 » — »
3. Rendkívüli bevételek .....	210 » — »
4. Állami segély .....	4500 » — »
	<hr/>
	8583 kor. 19 fill.
Több kiadás .....	480 » 32 »
	<hr/>
	9063 kor. 51 fill.

#### B) Kiadások.

1. Gyűjtemények gyarapításáért .....	2207 kor. 19 fill.
2. Könyvkötő munkákért .....	3663 » 82 »
3. Szállításért és úti számlákért .....	595 » 07 »
4. Rendkívüli munkákért .....	866 » 20 »
5. Az 1904. évi kölcsön törlesztéseért és kamataiért .....	828 » — »
6. Vegyes kiadásokért .....	903 » 23 »
	<hr/>
Összesen .....	9063 kor. 51 fill.

**Összefoglaló kimutatás az Erdélyi Nemzeti Múzeum Könyvtára  
gyarapodásáról az 1906-ik évben.**

	Vétel		Ajándék		Letét		C s e r e				Köteles példány		Összesen	
	mű	db	mű	db	mű	db		mű	db	mű	db	mű	db	
<b>Nyomatványok</b>														
							a) az orvos- term.-tudom. szakosztály- tól .....	59	232					
							b) a böles- nyelv- és tört.-tudom. szakoszt.-tól	6	51					
	402	1036	2231	10754	—	—		65	283	3693	18302	6391	30375	
<b>Kéziratok</b>														
	58	58	138	161	—	—						196	219	
<b>Oklevelek</b>														
	—	296	—	309	—	6448						—	7053	

**A kolozsvári m. kir. Tudomány-Egyetem és Erdélyi Nemzeti  
Múzeum könyvtárának használata 1906-ban.**

H ó n a p	Házi használatra kivett művek		Az olvasóteremben használt művek	
	Hány mű	Hány darab	Hány mű	Hány darab
Január .....	690	756	3068	3463
Február .....	798	904	3571	4060
Márczius .....	778	870	3833	4774
Április .....	664	705	1806	2110
Május .....	570	640	1785	2034
Június .....	423	560	633	740
Szeptember .....	540	660	2116	2414
Október .....	1108	1200	4105	4616
November .....	889	1018	3935	4396
Deczember .....	763	854	2500	2721
<b>Összesen</b> .....	<b>7223</b>	<b>8167</b>	<b>27352</b>	<b>31328</b>